

در این پژوهش به دنبال آن بودیم که اثر توسعه آموزش عالی که در دهه ۱۳۸۰ اتفاق افتاد را روی تبعیض‌های جغرافیایی و جنسیتی در کشور ایران مورد بررسی قرار دهیم. با توجه به اینکه نتایج بیانگر آن بودند که در اثر این توسعه، تبعیض‌های جغرافیایی تغییری نکرده و این توسعه تنها بر رفع تبعیض‌های جنسیتی موثر بوده، این امر می‌تواند متاثر از دلایل کمی و کیفی متفاوتی باشد که برخی از این دلایل را می‌توان به شرح زیر بین کرد:

۱. لزوم بررسی جامع‌تر شهرستان‌ها: یکی از نکات مهم پیش از احداث مرکز آموزش عالی جدید، باید بررسی جامع شهرستان‌ها به منظور شناخت عوامل مختلف نظیر تقاضای موجود برای مرکز آموزش عالی، ظرفیت‌های موجود برای احداث این مراکز، وضع فرهنگی شهرستان، ارتباط و نزدیکی با شهرستان‌های مجاور و ... به منظور اثرگذاری مطلوب‌تر این توسعه باشد.
۲. لزوم تقسیم‌بندی شهرستان‌های مشابه از لحاظ جمعیتی: یکی از اشتباهات عمده در توسعه مراکز آموزش عالی می‌تواند عدم تقسیم‌بندی درست آنها باشد. شهرستان‌هایی با جمعیت بالاتر شرایط آموزشی و فرهنگی متفاوت‌تری نسبت به شهرستان‌های کم‌جمعیت‌تر دارند و با توجه به این موضوع احداث اولین مرکز آموزش عالی در یک شهرستان کم‌جمعیت می‌تواند اثرگذاری متفاوتی در مقایسه با یک شهرستان پرجمعیت داشته باشد.
۳. تمرکز روی بالا بردن کیفیت دانشگاه‌ها: همیشه کمیت بالاتر نشانه خوبی نیست، بلکه به کیفیت نیز باید توجه زیادی شود. توسعه مراکز آموزش عالی بدون توجه به ارتقای کیفیت آنها نمی‌تواند لزوماً به کاهش تبعیض‌های مختلف منجر شود. عدم وجود یک ساختمان و فضای فیزیکی مناسب، عدم وجود استادان با دانش، تمرکز روی درآمدزایی به جای ارتقای سطح دانش افراد و مسائلی از این دست، می‌تواند موجب بی‌اقبالیت افراد به حضور در این مراکز آموزش عالی شده و در نهایت نیز تأثیری در از بین بردن تبعیض‌های جغرافیایی نداشته باشد. توسعه مراکز آموزش عالی بیش از همه متاثر از تاسیس دانشگاه‌های آزاد و پیام نور بوده که این دانشگاه‌ها نیز برخلاف دانشگاه‌های دولتی، رایگان نیستند، در نتیجه ممکن است هزینه فرصت ناشی از ادامه تحصیل در این دانشگاه‌ها و عدم حضور در بازار کار، برای برخی جوانان زیاد بوده و در نتیجه تأثیری برای ترغیب آنان به منظور حضور در دانشگاه نداشته باشد.
۴. بهره‌گیری از تجارب گذشته: در بسیاری از موارد بهره‌گیری از تجارب موفقیت‌آمیز یا شکست‌خورده گذشته، می‌تواند برای سیاست‌گذاری در آینده موثر باشد. نکته‌ای که باید در این شرایط به آن توجه کرد، مقایسه شهرستان‌های مشابه با یکدیگر است. شهرستان‌هایی که از لحاظ عواملی مانند جمعیت، فرهنگ، تاریخچه علمی، دسترسی به مراکز آموزش عالی در شهرستان‌های همجوار، بافت جمعیتی، دسترسی روستاها به مرکز شهرستان و سایر عوامل این‌چنینی، تفاوت آشکاری با یکدیگر نداشته باشند. در این شرایط استفاده از تجربیات گذشته برای توسعه مراکز آموزش عالی و درک تأثیرگذاری آن می‌تواند مفید باشد.

در کنار این توصیه‌های سیاستی، توصیه‌هایی نیز پیرامون داده‌های سرشماری مرکز آمار و مراکز آموزش عالی ایران می‌توان ارائه کرد که برای مطالعات بعدی استفاده شده و نتایج دقیق‌تری به همراه داشته باشد. از جمله آنها می‌توان موارد زیر را ذکر کرد:

۱. بومی یا غیربومی دانشجویان: در هیچ‌کدام از این داده‌ها در رابطه با بومی یا غیربومی فرد اطلاعاتی وجود دارد. وجود این متغیر می‌تواند به ما نشان دهد که تاسیس این مراکز آموزش عالی در شهرستان‌هایی که پیش از این دانشگاه نداشتند، تا چه اندازه در ترغیب ساکنین آن شهرستان برای ادامه تحصیل موثر بوده است. این متغیر در داده سرشماری می‌توانست به صورت متغیری نشان داده شود که افراد با تحصیلات دانشگاهی در خانواده، تحصیلات خود را در کجا (درون شهرستان، بیرون شهرستان و داخل استان و یا خارج از استان) گذرانده‌اند. در داده مراکز آموزش عالی ایران نیز دانشجویان می‌توانستند به دو بخش بومی یا غیربومی تقسیم شوند.
۲. مشخص نبودن سال‌های تحصیل فرد: در داده سرشماری سال‌های تحصیل فرد معلوم نیست. در واقع افراد به این شکل تقسیم‌بندی شده‌اند که یا در حال تحصیل در یک مقطع بوده و یا اینکه از آن مقطع فارغ‌التحصیل شده‌اند. در این حالت نمی‌توان به صورت کاملاً

۱۴۰۰/۰۶/۰۷

مجتبی مهدی پور (<mailto:m.mahdipour@ut.ac.ir>)

درستی، سال‌های تحصیل فرد را مشخص نمود و باید برای این کار از تقریب‌هایی استفاده کرد که ممکن است نتایج را با خطا مواجه کند.

۳. مشخص نبودن نوع دانشگاه و رشته تحصیلی فرد: در داده سرشماری تنها دانشجوی بودن یا نبودن و مقطع مشخص شده و مشخص نیست که فرد در کدام نوع از دانشگاه‌ها (دولتی، پیام نور، آزاد و ...) مشغول به تحصیل است. از سوی دیگر اطلاعاتی از رشته تحصیلی وی، حتی به صورت کلی (پزشکی، مهندسی، علوم انسانی و ...)، نیز مشخص نیست. با در دسترس بودن این اطلاعات می‌توان به نتایج بهتر و دقیق‌تری دست یافت.

۴.